

А. Д. Оліфіренко,
к. т. н., доцент, Чернігівський державний технологічний університет

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР

У статті запропонований спосіб вибору та оцінки державних стратегій інституціональних змін щодо розвитку корпоративних структур, який дозволяють враховувати їх вплив з урахуванням специфіки галузей економіки.

In the article presents method of selection and evaluation of public policies on the development of institutional changes in corporate structures that allow taking into account their impact on specific industries.

Ключові слова: державний механізм регулювання, інституціональне середовище, корпоративні структури.
Key words: state mechanism regulation, institutional environment, corporate structure.

ВСТУП

Однією з проблем, пов'язаних з розвитком корпоративних структур, є оцінка ефективності їх функціонування та конкурентоспроможності на ринку. Наукові дослідження та практика [1—3], доводять, що визначення ефективності є складним методологічним завданням, оскільки має як кількісний, так і якісний вимір (синергійний ефект), а це ускладнює оцінювання, прогнозування, управління інтегрованими корпоративними структурами, що не завжди приводить до очікуваного результату. Державне регулювання розвитку корпоративного сектора економіки має бути забезпечене механізмом координації та управління трансакціями, що різняться за змістом, який спроможний узгоджувати очікування всіх зацікавлених сторін та урахування різноманіття форм участі держави у питаннях ефективного розміщення та витрачання ресурсів. Втручання держави пов'язане з покращенням інституціонального та інвестиційного клімату в країні, цілепокладання якого міститься у підвищенні ефективності витрачання інвестицій, зростанні добробуту власників і вартості компаній, зростанні їх фінансового та господарського потенціалу, що у остаточному підсумку визначає темпи економічного росту та глобальну конкурентоспроможність національної економіки, добробут і якість життя суспільства. Значення інвестування значно посилюється в умовах інтеграції, яка визначається однією з цілей — нарощування фінансової потужності корпорацій, порушує проблему оптимізації інвестицій та бюджетних коштів між економічними об'єктами. Це актуалізує роль держави у питаннях економічної політики щодо створення адекватних умов розвитку потенційних можливостей вітчизняної економіки на довготривалій період.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета дослідження полягає у виробленні способу вибору та оцінки державних стратегій інституціональних змін щодо розвитку корпоративних структур, які дозволяють враховувати їх результативність з урахуванням специфіки галузей економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Вибір методів і форм державного регулювання розвитку корпоративних структур залежить від багатьох факторів, серед яких: характер операційного менеджменту корпоративних структур, рівень їх диверсифікованості, регіоналізації, стратегічних завдань (інвестиційні, фінансові, інноваційні), що вирішує держава, рівень трансакційних витрат, вартість бізнесу та ін. Останні чинники здійснюють суттєвий вплив на формування механізму дер-

жавного регулювання розвитку корпорацій. Інституціональні обмеження та економічна доцільність інтеграції, можливість використання економічних важелів і стимулів для підвищення ефективності та досягнення найкращих результатів визначають актуальність державної політики у сфері оцінки бізнесу, трансакційного ціноутворення, регулювання різноманітних трансакцій з власністю та прийняття інвестиційних та управлінських рішень.

Одночасно з вибором пріоритетних партнерів для об'єднання корпоративних структур відповідно до технологічного "ланцюжка" визначається питання про оптимізацію трансакційних витрат. За критерій (функціонал) оптимізації можна прийняти максимізацію ринкової вартості нової інтегрованої структури:

$$\sum_{i=1}^n \frac{F_i}{(1+d)^t} \rightarrow \max,$$

де F_i — грошовий потік інтегрованої структури.

Слід зауважити, що використання даного критерію дає можливість уникнути суб'єктивного впливу окремих менеджерів або керівників, оскільки поточна вартість грошових потоків контролюється всіма учасниками об'єднання. Відповідно до положень корпоративних фінансів поточна вартість грошових потоків є показником, за яким оцінюється ринкова вартість компанії.

Іншим критерієм може бути — максимізація прибутку від діяльності:

$$\sum_{i=1}^n \Pi_i \rightarrow \max,$$

де Π_i — прибуток i -го партнера (АТ) в інтегрованій структурі.

Прибуток разом з іншими показниками, наприклад, обсягом випуску, може бути використаний у якості інструменту у ціновій (трансфертній) конкуренції або акумулювання фінансових ресурсів у корпоративному центрі (управляючій компанії) інтегрованої структури. Принциповою особливістю інтегрованої структури є те, що функціонування кожної структурної одиниці впливає на функціонування інших. Структура встановлення диференційованих зв'язків та обмежень у інтегрованій структурі та її складових (корпораціях) може змінюватись під впливом зовнішніх ринкових та інституціональних факторів у відповідності до мети державного регулювання та зобов'язуватись до виконання.

Диференціація зв'язків та обмежень з боку вищого рівня управління (рис. 1) визначають граничні умови та критерії об'єднання.

Рис. 1. Структурна схема формування моделі механізму державного регулювання розвитку корпоративних структур та їх об'єднань

Для вищого рівня (державного управління) диференціація зв'язків, які описують динаміку розвитку корпоративного об'єднання, можна представити у вигляді:

$$\dot{a}(t) = f[a(t-\tau), V(t-\tau), a_{opt}(t-\tau), y_{opt}(t-\tau)] + f_a(t, \tau) \quad (1),$$

де $f(a)$ — функція, що описує динаміку розвитку корпоративного об'єднання;

$a = \{A_{ij}\}, i = [\overline{1, n}]$ — вектор-показчик для вищого рівня управління, який визначається загальною стратегією розвитку галузі (сегмента ринку, регіону), наприклад, необхідною потужністю випуску (або валовим випуском товарів і послуг);

$a(t-\tau)$ — характеристика стану корпоративного об'єднання у попередній період;

$V(t-\tau)$ — керованість вплив на розвиток корпоративного об'єднання (наприклад, інвестування, кредитування, субсидіювання тощо) у попередньому періоді t ;

a_{opt}, y_{opt} — оптимальні параметри функціонування корпоративного об'єднання;

τ — фаза запізнення;

$f_a(t, \tau)$ — функція, що враховує невизначеність (випадковість) процесів.

Обмеження корпоративного об'єднання: $R[A(t), V(t)] \leq 0$ (2).

Граничні обмеження: $A(t_0) = A_0; A(T) = A_T$ (3), які визначають стан функціонування корпоративного об'єднання у початковий і кінцевий періоди.

Критерій розвитку — максимальна ринкова вартість:

$$K_a(t) = \int_{t_0}^t (f_0(A(t-\tau), V(t-\tau), R(t-\tau))) dt \rightarrow \max \quad (4).$$

Для корпоративних структур, що входять в об'єднання (будь-якої з корпорацій) диференціація зв'язків, які описують динаміку розвитку інтегрованої корпоративної структури, можна представити у вигляді:

$$\dot{a}(t) = p[a(t-\tau), v(t-\tau)] + f_a(t, \tau) \quad (5),$$

де $p(a)$ — функція, що описує динаміку розвитку корпоративного об'єднання;

$a = \{A_{ij}\}, j = [\overline{1, n}]$ — вектор-показчик i -ої складової нижчого рівня, який визначається стратегією розвитку окремої корпорації, що входить у об'єднання (наприклад, поглиблення спеціалізації, зростання потужності, валового випуску продукції тощо);

$a(t-\tau)$ — характеристика корпоративного об'єднання у попередньому періоді;

$v(t-\tau)$ — вплив на керованість розвитку корпорацій (наприклад, рівень інвестування, кредитування, субсидіювання тощо);

τ — фаза запізнення;

$f_a(t, \tau)$ — функція, що враховує невизначеність (випадковість) процесів.

Обмеження розвитку корпорацій, що увійшли у інтегроване корпоративне об'єднання: $G[a(t-\tau), v(t-\tau)] \leq 0$ (6).

Граничні обмеження: $a(t_0) = a_0; a(T) = a_T$ (7).

Критерій розвитку об'єднання — максимізація прибутковості або обсягу випуску продукції (в натуральних показниках):

$$K_a(T) = \int_{t_0}^T (P_0(a(t-\tau), V(t-\tau), V_{opt}(t-\tau))) dt \rightarrow \max \quad (8).$$

Оптимізація грошових потоків потребує вибору критерію оптимізації, за яким будуть оцінюватися управлінські рішення та визначатися цільова функція розвитку. Відповідно до рекомендацій [6—9] припустимо:

1) $Y^*(t)$ — показники розвитку інтегрованої структури (корпорацій), при досягненні яких не будуть виникати негативні соціально-економічні проблеми;

2) спираючись на експертну оцінку, множині різних результатів розвитку інтегрованої структури буде відповідати множина різних оцінок: сукупні збитки (наприклад, річний збиток від можливих негативних наслідків) або динаміка сукупних збитків (наприклад, ризик збереження можливих негативних тенденцій та/або можливі негативні наслідки через об'єднання);

3) прогнозні значення показників розвитку інтегрованої структури $\tilde{Y}(t)$ можна прийняти за результатами прийнятих управлінських рішень $V(\Delta \tilde{Y}(t))$, реалізація яких характеризується динамікою додаткових витрат у процесі досягнення очікуваних (цільових) значень:

$$Y(t) \in (\tilde{Y}(t), Y^*(t)),$$

а також

$$V(\Delta \tilde{Y}(t)) = V^1[Y(t) - V^1(\tilde{Y}(t))].$$

Дані припущення допускають принципову можливість реалізації відповідних рішень (інституціональних стратегій щодо організації інтегрованого об'єднання). Розглянемо їх.

Для умови, якщо витрати та очікувані результати різних інституціональних заходів мають високу динаміку, спосіб інтеграції може мати дві траєкторії розвитку, кожний з яких характеризується динамікою можливих ризиків (сукупних витрат) та динамікою зростання додаткових витрат.

Нехай $\{\omega(\Delta Y^*(t))\}$ — експертне оцінювання збитків через розбіжність очікуваного $Y^*(t)$ та досягнутого $Y(t)$ значень цільових показників (цільова функція), $V^1(Y(t))$ — витрати, що пов'язані зі створенням та організацією інтегрованої структури, розрахованої на потужність обсягом $Y(t)$. Тоді цільові функції витрат і результатів досягнення проектних значень матимуть вигляд, наведений на рис. 2—3.

Загальні витрати, які можуть виникати при зміні норм функціонування інституціонального середовища, визначаються:

$$\tilde{W}_{\Sigma}(t) = \int_{t_0}^t \alpha^{\omega}(t) \omega[Y^*(t) - \tilde{Y}(t)] dt \quad (9),$$

де $\tilde{W}_{\Sigma}(t)$ — сумарні витрати;

$\alpha^{\omega}(t)$ — вагова функція, що враховує невизначеність реакції інституціонального середовища.

Загальні витрати, які можуть нести корпорації за умови неадекватного впливу інституціонального середовища та невизначеності на їх розвиток, визначаються аналогічно:

$$W_{\Sigma}(t, \Delta Y^*(t)) = \int_{t_0}^t \alpha^{\omega}(t) \omega(\Delta Y^*(t)) dt \quad (10),$$

$$\text{де } \Delta Y^*(t) = Y^*(t) - Y(t) \quad (11),$$

Загальні витрати на забезпечення змін інституціонального середовища (приріст цільових показників) функціонування корпоративних структур $\Delta \tilde{Y}(t)$ можна визначити як:

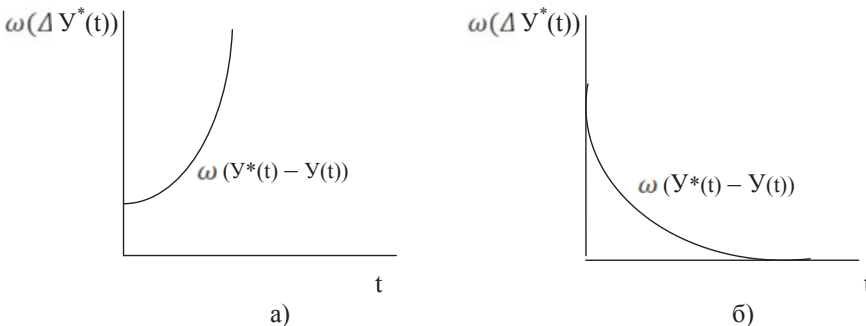
$$V_{\Sigma}(t, \Delta \tilde{Y}(t)) = \int_{t_0}^t \alpha^v(t) V(\Delta \tilde{Y}(t)) dt \quad (12),$$

$$\text{де } \Delta \tilde{Y}(t) = y(t)^{t_0} - \tilde{Y}(t) \quad (13)$$

$Y^*(t), \tilde{Y}(t)$ — цільові функції.

В основу оптимальності вибору варіанта інституціональних змін щодо функціонування корпоративних структур та критерію оптимальності інтегрованого об'єднання можуть бути закладені різні принципи, а саме:

1) співвідношення результату від запропонованих

а) — за умови незмінності інституціонального середовища функціонування та збереження тенденцій розвитку;

б) — за умови змін інституціонального середовища та мінімізації негативних соціально-економічних наслідків (ризиків).

Рис. 3. Динаміка змін витрат (ризиків) та їх оцінка

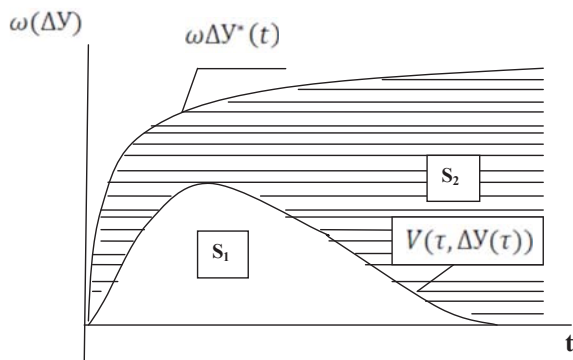
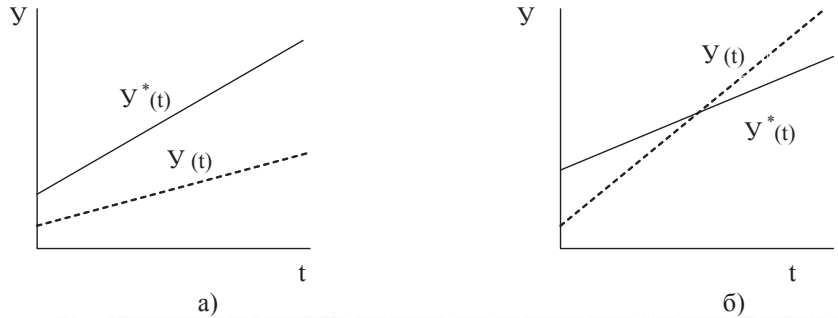

Рис. 4. Зіставлення цільових функцій за витратами та результатами

а) — за умови незмінності інституціонального середовища функціонування та збереження тенденцій розвитку;

б) — за умови зміни норми інституціонального середовища та мінімізації негативних соціально-економічних наслідків (ризиків).

Рис. 2. Динаміка цільових функцій (вихідних показників) інтегрованої корпоративної структури

інституціональних змін по відношенню до витрат на їх реалізацію та максимізація ефекту з урахуванням недосконалості (ризиків) та невідповідності очікуваним (цільовим) значенням;

2) мінімізація витрат на реалізацію інституціональних заходів щодо досягнення цілей інституціональних змін по відношенню до динаміки розвитку корпоративних структур.

Перший критерій можна виразити як:

$$\max D(Y(t)) = \tilde{W}_{\Sigma}(t) - W_{\Sigma}(t, \Delta Y^*(t)) - V_{\Sigma}(t, \Delta \tilde{Y}(t)) \quad (14).$$

Проте, можна прийняти, що $\tilde{W}_{\Sigma}(t) = \text{const}$ — деяка незмінна частка, тому має місце ситуація, визначення якої можна представити як:

$$\min D(Y(t)) = W_{\Sigma}(t, \Delta Y^*(t)) + V_{\Sigma}(t, \Delta \tilde{Y}(t)) \quad (15).$$

Інтегральний ефект у зіставленні з загальними витратами щодо проведення інституціональних змін визначається як площа, що обмежена всіма координат та цільовими функціями (рис. 4).

Оптимальному стану інституціональної області функціонування інтегрованих структур буде відповідати максимальна площа $[S_2 - S_1]$, що відображається другим критерієм (15). Отже, обрані критерії оптимізації є еквівалентними. Проте формалізація математичного висновку про еквівалентність цих критеріїв за експертною оцінкою цільових функцій буде різнитися залежно від того, як були отримані значення показників, що містяться у функціональних (цільових) залежностях.

Відтак, алгоритм вибору оптимальних інституціональних перетворень одночасно з прийняттям інвестиційних

рішень, що визначатимуть траєкторію розвитку корпоративних структур, та їх оцінкою, пропонується проводити у три етапи:

1) для кожної альтернативи інституціональних перетворень визначається функція, яка характеризує динаміку витрат на їх реалізацію;

2) для кожної альтернативи інституціональних перетворень визначається динаміка витрат через ризик невідповідності між цільовими (очікуваними) та реальними на визначений період показниками діяльності інтегрованої структури або динаміка змін ефективності заходів, що пропонуються;

3) за рахунок оптимізації узгодити динаміку інституціональних заходів за показниками витрат та ефектів, що ставлять за мету забезпечити мінімізацію трансакційних витрат за критерієм $D(t)$.

Для оцінки оптимальності запропонованих інституціональних заходів щодо динаміки розвитку корпоративних структур скористаємося рівнянням Ейлера — Лагранжа [8, с. 233—248]. Для виразу (15), який не містить похідних від ΔY , ознакою оптимальності буде умова рівності нулю вимоги:

$$\left| \alpha^v(t) \frac{dV}{dY(t)} (Y(t) - \tilde{Y}(t)) - \alpha^\omega \frac{d\omega}{dY(t)} (Y^*(t) - Y(t)) \right| = 0 \quad (16).$$

Відтак:

$$\left| \alpha^v(t) \frac{dV}{dY(t)} (Y(t) - \tilde{Y}(t)) \right| = \left| \alpha^\omega \frac{d\omega}{dY(t)} (Y^*(t) - Y(t)) \right| \quad (17).$$

Таким чином, умова (17) показує, що найбільші витрати, які пов'язані з реалізацією інституціональних перетворень з метою зростання прибутковості функціонування інтегрованого об'єднання корпоративних структур, мають дорівнювати найбільшому ефекту від зменшення ризику його недоотримання за цільовими показниками (наприклад, обсягом випуску продукції, послуг, ціною, прибутком тощо).

Отже, вирішення завдання з оптимізації динаміки розвитку корпоративних структур (чи будь-якого іншого об'єкта господарювання) пов'язане зі зміною інституціональних норм, наприклад, дворівневого механізму державного регулювання розвитку економічних суб'єктів, де визначені цільові параметри вищого рівня — інституціональні засади державного регулювання середовища — максимізація ринкової вартості компанії, та для нижчого рівня — максимізація прибутку/обсягу виробництва, мінімізація цін на товари/послуги тощо.

Оптимізація параметрів функціонування виробленого механізму державного регулювання розвитку корпоративних структур дозволяє узгоджувати внутрішні та зовнішні умови, а також цілі інтеграції, врахувати ступінь невизначеності ринкових процесів, знайти кількісні параметри розвитку корпоративних структур та критерії оптимальності. Механізм не ускладнюється через збільшення структурних складових управління або кількості внутрішніх зв'язків інтегрованої корпоративної структури чи зовнішніх зв'язків, змінюються лише кількісні відношення. Запропонована модель механізму регулювання, формалізуючи функціональний, стратегічний, операційний, корпоративний підходи, дозволяє знайти інтегроване рішення з точки зору цілепокладання у державному управлінні, яке враховує синергійні ефекти. Диференціація зв'язків у процесі імітаційного моделювання надає змогу переглянути сценарії розгортання розвитку за обраними рішеннями у відповідності до державних програм (проектів) розвитку партнерських відносин з корпоративним бізнесом. Запропонована модель дозволяє оцінювати варіанти рішення та переглядати їх ефективність, коригувати їх реалізацію та вносити зміни у залежності від різниці між очікуваними (цільовими) та досягнутими значеннями, що відображається у динаміці змін параметрів розвитку корпоративних структур та інституціонального середовища.

Поділяючи побоювання багатьох авторів відносно евристичного підґрунтя оптимізації параметрів розвитку [11—13], необхідно відзначити, що оперуючи кількісними даними будь-яка модель збіднюється та вихолощується через виключення саме інституціональної складової, що значною мірою впливає і навіть визначає вектор розвитку. Проте формальний підхід дозволяє провести багатоваріантний аналіз та кількісно обґрунтувати запропоновані рішення, зменшуючи суб'єктивізацію. Чисельні параметри розвитку на рівні державного управління дозволяють сформулювати реальне уявлення про тенденції розгортання подій, ринкової поведінки економічних суб'єктів, внутрішні та зовнішні загрози, ступінь невизначеності, конкурентоспроможності — також формалізація методики оцінки ефективності варіантів розвитку дозволяє підвищити об'єктивність та доцільність державних стратегій розвитку корпоративного сектора економіки.

ВИСНОВКИ

У запропонованому підході ставилось за мету не зводити процес управління розвитком корпоративних структур до математичного апарату, а знайти логіку зв'язку у питаннях формування інституціонального середовища у поєднанні з ефективністю розвитку економічних суб'єктів, упорядкувати процедуру пошуку оптимального варіанту, який коригувався би з механізмом державного регулювання розвитку у складних інституціональних умовах невизначеності та конкуренції, а також дозволив мінімізувати витрати на створення такого механізму та реалізацію інституціональних змін. Будь-яке моделювання не гарантує однозначності у розумінні доцільності інституціональних змін. Однак форма, зв'язки, параметри та оцінка оптимальності впливу державного регулювання та відповідної реакції ринкового середовища дозволяють проводити модифікацію на всіх рівнях державного управління. Запропонована модель механізму надає можливість обрати найефективніші інструменти, за допомогою яких можна виробляти стратегічні державні рішення, методи та інструменти економічної політики та комбінувати заходи у часовому інтервалі окремо для кожної галузі економіки, беручи за основу їх специфічні активи та стратегічні цілі держави.

Література:

1. Сірко А.В. Корпоративні відносини в перехідній економіці: проблеми теорії і практики / А.В. Сірко. — К.: Імекс, 2004. — 414 с.
2. Головка Л.С. Сукупний економічний потенціал корпорації: формування та розвиток: монографія / Л.С. Головка. — Запоріжжя: КПУ, 2009. — 340 с.
3. Радева М.М. Розвиток корпоративних підприємств в Україні: інституціональний підхід: монографія / М.М. Радева. — Запоріжжя: КПУ, 2010. — 336 с.
4. Черноруцкий И.Г. Методы оптимизации и принятия решений: учеб. пособие / И. Г. Черноруцкий. — СПб.: Лань, 2001. — 384 с.
5. Величко О.В. Организационно-структурные формы корпоративных объединений в современной рыночной экономике / О.В. Величко, В.А. Цветков, О.Р. Церфас — М.: БУК, ЛТД, 1999. — 213 с.
6. Колмыков А.В. Вопросы системного анализа многоуровневых организационных структур телекоммуникационной отрасли / А.В. Колмыков, А.А. Рева // Радиоэлектронні і комп'ютерні системи. — 2010. — №2 (43). — С. 144—152.
7. Рач В.А. Управление проектами: практичні інструменти реалізації стратегії: навчальний посібник / В.А. Рач, О.В. Россошанська, О.М. Медведєва. За заг. ред. Рача В.А. — К.: К.І.С., 2010. — 276 с.
8. Арчибальд Р. Управление высокотехнологичными программами и проектами / Рассел Д. Арчибальд; Пер. с англ. Мамантова Е.В. Под ред. Бажанова А.Д., Арефьева А.О. — 3-е издание, переработано и дополнено — М.: Компания АйТи, ДМКПресс, 2004. — С. 233—248.
9. Илюшко В.М. Системное моделирование в управлении проектами: монография / В.М. Илюшко, М.А. Латкин. — Харьков: Национальный аэрокосмический университет им. Н.Е. Жуковского "ХАИ", 2010. — 220 с.
10. Кіндзерський В. Економічний розвиток і трансформація промислової політики у світі: уроки для України / В. Кіндзерський // Економіка України. — 2010. — №5. — С. 4—15, №6. — С. 14—22.
11. Архієреєв С.І. Інституційні фактори скорочення трансакційних витрат кредитування / С.І. Архієреєв // Стратегічні пріоритети. — 2008. — № 3. — С. 84—92.
12. Дугінець Г.В. Державне регулювання трансакційних витрат економічної інтеграції в Україні / Г.В. Дугінець // Научные труды Донецкого технического университета. Серия: экономическая. — 2006. — Вип. 103-3. — С. 83—86.

Стаття надійшла до редакції 03.07.2012 р.